

מסכת מועד קטן – שיעור י"ח

בסוגיא דמנכש בכלאים (המשך)

אליעזר דיינה, ediena@torontotorah.com

סיכום מהשיעור שעבר

מה נקרא מקיים?

- רש"י (מו"ק) והערות – רואה (בשדה) ואינו מבטלו/מעקרו
- בעלי התוס' והריטב"א – מקיים ע"י מעשה שאינו זריעה, כגון גודר גדר
- ר"ח – מעשה של הצמחת הפרי שאינו זריעה ממש

א. רבי עקיבא איגר מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

...קשה לי, דלמא הת"ק ס"ל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, ואינו חייב במקיים בעלמא אא"כ ע"י מעשה כגון נכוש וחיפוי, ור"ע הוסיף דאף מקיים בעלמא לוקה, דס"ל לשאב"מ לוקה. ולשיטת התוס' מכות דגם ר"ע לא מחייב אלא במקיים ע"י מעשה ניחא, אבל לפי הערוך שם בתוס' דלר"ע חייב גם בלא עשה מעשה קשיא.

ב. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף סג עמוד ב – דף סד עמוד א

...וקא מיבעיא להו: שכרו לשבור ביין נסך, מהו? מי אמרינן: כיון דרוצה בקיומו אסור, או דלמא כל למעוטי תיפלה שפיר דמי? אר"נ: ישבור ותבא עליו ברכה. לימא מסייע ליה: אין עודרין עם העובד כוכבים בכלאים, אבל עוקרין עמו, כדי למעוטי את התיפלה; סברוה, הא מני? ר' עקיבא היא, דאמר: המקיים בכלאים – לוקה...

ג. תוספות שם

רבי עקיבא אומר אף המקיים - פירש בקונט' שעשה להם סייג וגדר בקוצים כדי לקיימן ויפה כוון דהא פ"ב דמכות (דף כא:) מוכיח דר"ע אית ליה לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ודלא כפירוש הערוך שפירש מקיים בהנחה דכלאים ליגדל בתוך שדהו לוקה ואית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וא"ת היאך ס"ד להוכיח בלעקור היה אסור אי לאו למעוטי תיפלה לפי שרוצה בקיומן כדי להשתכר מדאסר לקיים התם הוא עושה מעשה באיסור שעושה הגדר אבל הכא אין כאן מעשה כלל באיסור וי"ל דמ"מ מחשבתו משויא ליה מעשה כיון שהוא עושה מעשה לבסוף כשהוא עוקרה דודאי אם אינו עוקר אינו עובר כיון שאין עושה שום מעשה שיהא ניכר בו אבל עוקר מראה שרוצה במה שהוא ולכך היה אסור דדמי למקיים אי לאו טעמא דמעוטי תיפלה.

ד. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

אמר ליה משום מקיים וכו' ומה טעם קאמר וכו'. נחלקו הראשונים בגדר מקיים, דדעת הערוך [ערך קם ב', הובא בתוס' ע"ז ס"ד. ד"ה ר"ע], דהמקיים היינו שרואה כלאים בתוך שדהו ומניחן לגדול ואין עוקרן, ור"ע מחייב אלאו שאין בו מעשה, והתוס' שם חלקו עליו וס"ל דמקיים היינו שעשה קצת מעשה להוכיח רצונו, וכגון שעשה גדר וסייג כדי לקיימן. והנה לא מיבעי לדעת הערוך תקשה סוגיין דאם כל החיוב במחפה הוא משום מקיים, הא מקיים חייב בידיעה בעלמא ואין עוקרן, וא"כ מה בא להשמיענו דגם מחפה חייב הא מחפה הרי כבר עושה מעשה בעצם הכלאים, ואיך תלי מחפה במקיים והיה צריך להשמיענו דגם במחפה יש מקיים, הא פשיטא הוא, דהרי מקיים כבר בלא מעשה חייב, אלא אפילו לשיטת ההתוס' נמי תקשה דכל מה שצריך לשיטתו הוא לקיים דרך מעשה כל דהו, ואפילו בעושה גדר מסביב השדה כבר מחייב, א"כ פשיטא דמחפה שעשה מעשה בעצם הזרעים חייב ואיך תלי מחפה במקיים. ונראה לתרץ דמשכחת לה גוונא דמשום מקיים סתם לא יהא חייב, ומשום מקיים בדרך חיפוי יהא חייב, והוא דפשיטא מילתא דהרואה

בשדהו כלאים ביו"ט שאין לו אפשרות לעקרו ודאי לא יהא חייב משום מקיים, דהרי אינו מקיים דאין לו אפשרות מצד הדין לתלשם, ומאי מקיים שייך ביה, וה"ה בגודר גדר מסביב שדהו ביו"ט בשדה שיש בו כלאים לא שייך לחייבו משום מקיים דמה מקיים איכא הא אין לו אפשרות מצד הדין לעוקרם, ומה דגילה דעתו בעשיית הגדר אין זה מספיק, דמ"מ בעצם ביטול הכלאים אין לו כח לפעול, ולא מקיים הוא, אמנם במחפה בכלאים ביו"ט אע"פ שכל חיובו משום מקיים נראה לחייבו דכשהוא מחפה הרי פועל פעולה להשביח הכלאים נמצא דיש כאן קיום באופן חיובו, ואם היה אפשר לומר עליו זורע הרי היה כאן זריעה, וא"כ עכשיו אף שמצד זריעה ליכא מ"מ יש כאן מעשה ידיה שמשבח ופועל פעולה בכלאים שיושבח יותר ויותר, וא"כ כשיש מקיים באופן חיובי מה איכפ"ל דהוה ביו"ט שאין לו אפשרות לעוקרו, דמ"מ מוסיף הוא בכלאים ועצם השבח שהוא משבחם מחייבים אנו אותו משום דינא דמקיים מלקות. דמ"מ מקיים יש כאן במשבח יותר את הכלאים, נמצינו למדים דיש מציאות של מקיים שלא יהא חייב רק אם יבוא בדרך של מוסיף, וא"כ כבר לא תקשה כ"כ היאך נקט במחפה דין מקיים, דמשכחת לה גוונא דרק בזה יחויב משום מקיים כלאים ודו"ק.

ה. דרך אמונה - ביאור ההלכה הלכות כלאים פרק א

או המנכש. בריש מו"ק ב' ב' פליגי רבה ורב יוסף במנכש ומשקה מים לזרעים דלרבה חייב משום חורש ולר"י משום זורע ופריך מהא דתניא המנכש והמחפה בכלאים לוקה והרי בכלאים ליכא חורש רק זורע ומשני משום מקיים וכו"ע וא"כ רבנו שפסק בסמוך ה"ג דלא כר"ע קשה איך פסק כאן דמנכש חייב והרי ברפ"ח משבת פסק כרבה דמנכש חייב משום חורש. ות"י הרבה אחרונים (עי' כ"מ בסוף ה"ג ור"י קורקוס וביאור הגר"א ביו"ד ויד אברהם ושאר אחרונים) דבאמת פסק כרב יוסף [משום דסוגיא דמכות כ"א ב' אזלא כוותי'] שהרי במשקה מים פסק שם בפ"ח משבת משום זורע והא דמנכש משום חורש משום דתרי גוויני ניכוש יש כמו שהוכיחו הכ"מ והלח"מ שם בה' שבת ודוקא מנכש דאילנות דהיינו שחופר בעיקרן פסק דהוא משום חורש וכמ"ש בפיהמ"ש שבת ק"ג א' [ובחזו"א כלאים סי' ב' סק"ח כ' דשם מיירי כשאין שם צמחים] והקשה הכ"מ שם א"כ למה השמיט מנכש דזרעים דחייב משום זורע וע' באחרונים שנדחקו בזה וכתבו דרמזו שם בה"ד, והנו"ב מהדו"ת או"ח סי' ל"א ועוד אחרונים תירצו דרבנו מחלק בין מנכש למשקה דלא כרבה ור"י ובמנכש פסק כרבה משום דסתם משנה וגמ' דשבת ק"ג א' משמע כן דבכלל חורש הוא ובמשקה פסק כרב יוסף משום דבירו' פ"ח דשבת ה"ב חשיב לה בין תולדות זורע וכ"כ במאירי מו"ק ב' ב' והא דבכלאים חייב משום זורע כ' במאירי שם דדוקא בשבת שיש ב' מלאכות צריך להכריע להי דמיא טפי אבל בכלאים דליכא אלא זורע שפיר מחייבין ל' משום זורע דהא גם תולדה דזורע הוא וקשה א"כ מאי פריך במו"ק לרבה מכלאים לימא דבכלאים דליכא חורש חייב משום זורע כנ"ל וי"ל דסוגיית הגמ' שם לפני קושיית אביי מזומר וס"ד דמ"ד חורש הוא דוקא חורש ולא זורע ומ"ד זורע דוקא זורע ולכן פריך מכלאים אבל לבתר דפריך אביי מזומר וצריך לעצים וס"ל דשייך בזה תרוייהו ונשאר בקושיא נהי דבקשיא לא איפריך מילתייהו דס"ל דכמו דכל זורע לא מחייבין משום חורש וכל חורש משום זורע דכיון דילפי' ממשכן שני מלאכות א"כ האי לא האי והאי לא האי וצריך להכריע במנכש ומשקה להי דמיא טפי [ול"ד לזומר וצריך לעצים דבמקרה נקרו תרוייהו] אבל בכלאים דלית בהו חורש אפשר לחייבו משום זורע, מיהו חורש עצמו יתכן שאין לחייבו משום זורע כיון שאין עדיין זרעים וכן השורה זרעים שכ' רמב"ם פ"ח משבת ה"ב וכ"כ מרן בס"י ב' סק"ח אבל חרישה דבתר זריעה (עי' שבת ע"ג ב') י"ל דחייב גם גבי כלאים וכן מוכח בע"ז ס"ג ב' כמש"כ בצה"ל וכן זמירה בכלאי הכרם. ודע דהראב"ד בחידושיו לע"ז ס"ד א' פסק כרבה דמנכש משום חורש ובכלאים פטור ע"ש [וצ"ע דהראב"ד כאן בה"ג פסק דגם מקיים ע"י מעשה לוקה ובחזו"א סי' ב' סק"ח כ' דאין כונת ראב"ד דהלכה כר"ע אלא כונתו במנכש ומשקה דחייב משום תולדות זורע וכמ"ש רבנו וכ"כ הר"י קורקוס בה"ג בת"י אחרון ולפ"ז י"ל דכונתו להקשות מדברי רבנו דידי' אדידי' אבל הוא עצמו פסק כרבה ואין לוקה בכלאים, ומ"מ י"ל דמודה דמדברבן אסור וכמ"ש רבנו במקיים] ולדינא אין נ"מ בכ"ז דהא בשבת קי"ל כרוה"פ שפסקו כאביי דחייב גם משום חורש וגם משום זורע כמ"ש בשה"צ סי' של"ו סקי"ח וא"כ בכלאים ודאי חייב: